

सुनाल

नेपाल पन्छी संरक्षण संघ

त्रैमासिक पत्रिका

वर्ष १७

अङ्क २/३

साउन/पुष २०७३

जैविक विविधताको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापनमा सामुदायिक वनको मूल प्रवाहीकरण प्रयास

- सुदिल गोपाल आचार्य

विश्व मानचित्रमा करिब ८०० कि.मि पश्चिम पूर्व लम्बाइ र करिब १५० देखि २५० कि.मि. दक्षिण उत्तर चौडाइ भई मात्र १,४७,१८९ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको नेपालमा जैविक विविधताको अपार भण्डार रहेको छ। नेपालको विशिष्ट भौगोलिक परिवेशका कारण नेपालमा जैविक विविधताका लागि उत्कृष्ट वातावरण विद्यमान रहेको पाइन्छ। दक्षिणबाट उत्तरतिरको छोटो दूरीभित्रै नाटकीय रूपमा उचाइमा (elevation) आउने परिवर्तन, सानो क्षेत्रमै पाइने विविध भू-धरातलीय (Physiography) अवस्था, विविध प्रकारको भू-बनोट (Topography) लगायत स्थानीय रूपमै फरकफरक रहेको जलवायु अवस्थाले नेपालमा जैविक विविधताका लागि बृहत् वातावरण प्रदान गरेको छ। यस्तै नेपाल Indo-Malayan र Palearctic biogeographic क्षेत्रको बिचमा अवस्थित रहेकाले गर्दा दुवै biogeographic क्षेत्रमा पाइने प्रजातिहरू नेपाल पाइन्छन्। यी यावत् कारणले गर्दा विश्वको ०.१ प्रतिशत मात्र क्षेत्र ओगटेको नेपालको भूमिभित्र हालसम्म ११८

किसिमका पारिस्थितिकीय प्रणाली, ७५ किसिमका वनस्पति र ३५ किसिमका वनहरू पहिचान भएका छन्। यस सानो देशभित्र ६५०० भन्दा बढी प्रकारका फूल फुल्ने बिरुवा, २०८ प्रजातिका स्तनधारी जीव, ८८० भन्दा बढी प्रजातिका चराहरू, २३० प्रजातिका माछाहरू र ६५१ भन्दा बढी प्रकारका पुतलीहरू पाइएका छन्। विश्वमा पहिचान भएका ३.२ प्रतिशत वनस्पति र १.१ प्रतिशत जीवहरू नेपालमा पाइने विश्वास गरिन्छ र हालसम्म २८४ प्रजातिका फूल फुल्ने वनस्पति, १६० प्रजातिका जनावर (एक प्रजातिका स्तनधारीसमेत), एक प्रजातिका चरा र १४ प्रजातिका herpeto-fauna नेपालमा मात्र पाइने प्रजाति (Endemic species) का रूपमा सूचीकृत भएको छ।

यी जैविक विविधता नेपालको गर्वको विषय मात्र नभई नेपालको ग्रामीण जनजीवनको जीविकोपार्जनको अभिन्न अङ्ग पनि रहेको छ। दाउरा, घाँस,

काठजस्ता अत्यावश्यक जैविक विविधतामा आधारित दैनिक निर्वाहमुखी आवश्यकतामा मात्र जैविक विविधताको अपरिहार्यता सीमित रहेको छैन। विभिन्न प्राकृतिक औषधिमुल, स्थानीय आयआर्जन तथा व्यापारीक प्रयोजनको सन्दर्भमा समेत जैविक विविधताको योगदान रहेको छ। विभिन्न अध्ययन अनुसार करिब ४०० प्रजाति तथा उपप्रजाति गरी करिब ४५ प्रकारका मौसमी फलहरू, ११ विभिन्न जातका स्थानीय आलुसहित २०० भन्दा बढी प्रकारका तरकारी नेपालमा उत्पादन हुने गरेको छ भन्ने कुराबाट नेपालका कृषक समुदाय र जैविक विविधताको सम्बन्धको गहिच्याइलाई आँकलन गर्न सकिन्छ।

उल्लेखित जीविकोपार्जनका लागि जैविक विविधतामाथि समुदाय सिधै आश्रित रहेको अवस्थाको अलावा माटोको उर्वराशक्तिको पुनरुत्थान तथा पुनरावृत्ति, जैविक प्रक्रिया (मुख्य रूपमा bacteria / fungi) बाट फोहोरको विषाक्त न्यूनीकरण तथा अपघटन (Detoxication and Decomposition), Nutrient Cycle, वनस्पतिको पराग सेचन (pollination) जस्ता पारिस्थितिकीय सेवाहरू (Ecological services) मा लगायत भू-संरक्षण, पानीको उपलब्धता, कार्बनशोषण तथा भण्डारण, प्राकृतिक सौन्दर्यजस्ता वातावरणीय सेवाहरूमा पनि जैविक विविधताको महत्त्वपूर्ण योगदान रहेको छ। यसरी जैविक विविधता आफै पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवा (Ecosystem service) को अभिन्न अङ्गको रूपमा रही पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवालालाई विनियमित (regulate) गर्ने काममा महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेकोछ। जैविक विविधताबिच हुने अन्तरसम्बन्धले पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवा गुण (carrector) तथा स्तरको निर्धारण हुन्छ। मानव जाति आफै Ecosystem को एउटा अङ्ग रही Ecosystem service को लाभ ग्रहण गर्ने हुनाले पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवाको गुण (carrector) तथा स्तरले समग्र मानव जातिलाई यसले प्रभावित पारिरहेको हुन्छ। अझ वर्तमान विश्वमा जलवायु परिवर्तनका असरबाट अनुकूलित हुने सन्दर्भमा नेपालजस्तो अल्प विकसित मुलुक, त्यसमा पनि प्राकृतिक स्रोतमा आधारित ग्रामीण अर्थतन्त्र भएको मुलुकका लागि जैविक विविधता अपरिहार्य स्रोत भएको छ।

तर, प्राकृतिक स्रोतको अत्यधिक वा अव्यवस्थित दोहनलगायत विविध कारणले जैविक विविधतामा नकारात्मक दखल पुग्न गएको छ। हाल नेपालका १५ प्रजातिका बिरुवा, ५२ प्रजातिका स्तनधारी, १०८ प्रजातिका चरा र १६ प्रजातिका घस्रने जीव (Reptile) र ३ प्रकारका किट पतङ्ग (Insects) CITES को अनुसूचीमा परेका छन्। २७ स्तनधारी, ६ प्रजातिका चरा र १८ प्रजातिका वनस्पतिलाई नेपाल

अवश्य सुन्नुहोस्।

पन्धी संसार

रेडियो सगरमाथा १०२.४, ललितपुर, शनिबार बिहान ७:४५

रेडियो हिमचुली ६२.२, पोखरा, शनिबार बिहान ६:००

विजया एफ.एम. १०१.६, गैँडाकोट, शनिबार बिहान ६:१५

रेडियो कृष्णसार ६४.०, नेपालगंज, आइतबार बिहान ७:१०

रेडियो परिवर्तन ८६.४, इटहरी, शनिबार बिहान ८:४५

सरकारले संरक्षित प्रजातिका रूपमा घोषणा गरिसकेको छ। यस्तैगरी नेपाल पनि ६ प्रजातिका बिरुवा, ५५ प्रजातिका स्तनधारी, १४६ प्रजातिका चरा, १५ प्रजातिका herpeto-faunna र २१ प्रजातिका माछा IUCN को Red list मा समावेश गरिएको छ। यसले नेपालमा जैविक विविधतामा भइरहेको स्वलनको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ।

यसरी खस्कंदै गइरहेको जैविक विविधताको अवस्थाको सुधारका लागि नेपालमा पनि विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरू कार्यरत रहेका छन्। जैविक विविधताको व्यवस्थापनबाट अहिले र भावी पुस्तामा हुने लाभलाई अधुण राखिराख्न सो सन्दर्भमा राष्ट्रिय आवश्यकता परिपूर्तिका लागि नेपालले “राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजना” तयार गरी सुधारका कार्यहरूको आरम्भ गरिरहेको छ। जैविक विविधता आफै सार्वजनिक सम्पत्तिका रूपमा रहेको सन्दर्भमा यसको संरक्षण र सुधारका लागि सरकारीस्तर लगायत व्यक्तिगत तह, समुदायस्तर समेत परिचालित हुनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

जैविक विविधताको प्रसङ्ग र नेपालको सन्दर्भमा वन क्षेत्रलाई प्रमुख स्रोतका रूपमा लिइने गरेको छ। वन स्रोत ग्रामीण अर्थतन्त्रको मुख्य आधारमध्ये एक हो र वन स्रोतसँग नेपाली ग्रामीण जनजीवनको नजिकको अन्तर सम्बन्ध रहेको छ। पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार नेपालको कुल क्षेत्रफलको ४०% भू-भाग वनक्षेत्रले ढाकेको छ। जलवायु, वनस्पति, प्रजाति समिश्रणका आधारमा नेपालमा वनलाई १० समूह र ३५ प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ। नेपालको संरक्षण क्षेत्र (नेपालको कुल क्षेत्रफलको २३.२३ प्रतिशत भू-भाग) भन्दा बाहिर रहेका वन क्षेत्रमध्ये राष्ट्रिय वन क्षेत्रलाई जन सहभागितालाई प्राथमिकता दिई विभिन्न व्यवस्थापन पद्धति अपनाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयास भइरहेको छ। यस्ता व्यवस्थापन पद्धतिहरूमध्ये सामुदायिक वनका रूपमा भइरहेको व्यवस्थापन अत्यन्त सफल र स्वीकार्य मानिएको छ। हालसम्म देशको १८ लाख हेक्टर वन क्षेत्र सामुदायिक वन क्षेत्रका रूपमा हस्तान्तरण/स्थापना भइसकेको छ। जसको व्यवस्थापन १८,००० भन्दा बढी स्थानीय वन उपभोक्ता समूहद्वारा भइरहेको छ। यी सम्पूर्ण उपभोक्ता समूहमा करिब २३ लाख घरधुरी आबद्ध रहेका अनुमान गरिन्छ। यसरी जैविक विविधताका स्रोतका रूपमा रहेको “सामुदायिक” वनको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोगको व्यवस्थापनमा विशाल जनसहभागिता रहेको पाइन्छ। जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापन गरी आर्थिक तथा सामाजिक लाभ बृद्धि गर्न सामुदायिक वनलाई एउटा उपयुक्त माध्यमका रूपमा लिन सकिन्छ। तर, नीतिगत अस्पष्टता, जागरण वा चेतनाको अभाव वा स्पष्ट सहजीकरणको दुर्लभताको कारणले होला अधिकांश सामुदायिक वन उपभोक्ताहरू सामुदायिक वनको व्यवस्थापन सन्दर्भमा काठ, दाउरा तथा घाँसमा मात्र अधिक केन्द्रित रही समग्र जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवालालाई समेट्ने सवालमा उदासीन रहेको पाइन्छ। केहि सामुदायिक वन उपभोक्ताले जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवालालाई पनि ध्यान दिने गरेको भएतापनि यो संख्या नगन्य रूपमा मात्र रहेको यथार्थ हो।

सो विषयलाई सामुदायिक वनको वन कार्ययोजनामै समावेश गरिएको अवस्था ज्यादा न्यून छ। सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा यस्ता नयाँ विषयको महत्वलाई समेत आत्मसात् गर्दै वन विभाग सामुदायिक वन महाशाखाबाट “सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन (तेस्रो संस्करण, २०७१) परिमार्जन” भई कार्यान्वयनमा पनि आइसकेको छ। यस मार्गदर्शनले वन्यजन्तु, डढेलो, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन, वातावरणीय सेवा र सुविधाजस्ता विषय वस्तुलगायत वनको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनमार्फत वन पैदावारको स्थानीय तथा राष्ट्रिय तहमा भएको माग सम्बोधन गर्न, रोजगारी बृद्धिमा सघाउ पुऱ्याउने कार्यलाई बढी प्रभावकारी तथा पारदर्शी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई जोड दिइएको छ। यसरी जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवाका विषयको प्रवर्द्धनमा सामुदायिक वनको भूमिकालाई राष्ट्रिय रूपमानै महत्वका रूपमा स्वीकार गरिएको छ। सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवालालाई समावेश गर्नका लागि सामुदायिक वनको वन कार्ययोजनामै यस विषयलाई समावेश गर्न जरुरी हुन्छ। वन कार्य योजनामै यी विषय समावेश भएको खण्डमा यी विषयहरूको व्यवस्थापनमा निरन्तरता आउनुको साथै सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नियमित क्रियाकलापसँग एकीकृत हुन पुग्दछ। जसले गर्दा सामुदायिक वनको नियमित अनुगमन प्रणालीमा जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवा विषयले स्थान प्राप्त गरी यी विषयहरूले उपभोक्ताको जीविकोपार्जनमा पुऱ्याउने योगदानको आँकलन गर्ने परिपाटीको विकास हुन गई सोअनुसारको क्रियाकलापले स्थान प्राप्त गर्दै जानेछ।

यही अवस्थाको परिकल्पनामा आधारित रही नेपाल पन्छी संरक्षण संघले Birdlife International को सहयोगमा वन विभाग तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघसँगको सहकार्यमा जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवासम्बन्धी विषयलाई सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा समावेश गरी सोअनुसार वन व्यवस्थापन गरी कार्यान्वयन तहमा उतार्न आवश्यक उपयुक्त साधन तथा विधि तर्जुमा गर्नुका साथै सम्बन्धित कर्मचारी, कार्यकर्ता एवम् सहजकर्तामा सम्बन्धित विषयको आवश्यक ज्ञान तथा सीप प्रदान गर्न “सामुदायिक वनमा जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाको मूल प्रवाहीकरण” परियोजना सञ्चालन गरिरहेको छ। यस परियोजनाले “सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन (तेस्रो संस्करण, २०७१)” को जैविक विविधता पूरक पुस्तिका निर्माण गर्नुको साथै वनकर्मीहरूमा उक्त विषय कार्यान्वयनका लागि क्षमता विकास गर्न आवश्यक तालिम म्यानुअलसमेत तयार गर्नेछ। यसबाट सामुदायिक वन उपभोक्तालाई आफ्नो वन कार्ययोजनाको निर्माण तथा परिमार्जन गर्ने क्रममा जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवा विषयलाई समावेश गर्न उपयुक्त विधि तथा सहजकर्ता प्राप्त भई देशभरिका सामुदायिक वन जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापनमा मूल प्रवाहीकरण हुने विश्वास गरिन्छ।

पन्छी संरक्षण

राम्रो सुन्दर यो अति मधुरता चिरबिर चिरबिर स्वर ।
साथीसङ्गी मिली स्वतन्त्र विचरण गर्छन्, ती जङ्गल भ्रम ।
पन्छीका स्वरले घनावनभरि गुञ्जायमानै भ्रम ।
पर्यावरणको अमूल्य गहना सुन्दरसँधै नै रहे ॥

आहारापनि स्वोच्छन् स्वयमले आफै बनाए घर ।
कोरल्लछन् बचरा मिलेर सहजै हुकाउँदा छन्, तर ।
मान्छेले कहिल्यै स्याहार र सुशार पर्दैन गर्ने त्यहाँ ।
पन्छी हुन् ती स्वतन्त्रताका प्रतिक नै सम्मान गरौं लौ यहाँ ॥

देशौ छैन सँधै सिमरहित छन् पृथ्वी सबै देश हो ।
घुम्छन् निर्भिक भई स्वतन्त्र ती चरा जीवन कति वैश हो ।
शासक शासितको विभेद तीनमा देखिन्छन एकै रती ।
शाक्षात ईश्वर हुन् सँधै पुजी रहाँ मिल्नेछ पुण्यै अती ॥

लाभै लाभ छ लौ सबैतिर
यहाँ हानि कुनै नै नभई ।
संरक्षण पथमा अघि बढिरहुँ भन्ने मनै होस सँधै ।
जैविक विविधता बढाऔं सबले भन्ने मनोभावना ।
बोकी हिँडनुछ लौ अझै प्रबल होस् भन्ने शुभकामना ॥

२०७३ पौष ८ गते

गोपाल काफ्ले

साङपाङ-५, मालेबाँसे, भोजपुर

हाल: अनन्तलिङ्गेश्वर-२,

बालकोट, भक्तपुर

‘चरालाई चार’
अभियानमा सहकार्य गरौं ।

a BCN initiative to save Nepal's endangered birds.

PLEDGE AND DONATE TODAY

समाचार संक्षेप

गिद्ध संरक्षणका बारे सचेतना र पशु डाइक्लोफेनेक मुक्त जिल्ला घोषणा कार्यक्रम

१० कात्तिक २०७३ का दिन सप्तरी जिल्लाको सदरमुकाम राजविराजमा जिल्लास्थित सरकारी कार्यालयका प्रमुख तथा प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवाला निकायबिच गिद्ध संरक्षण सचेतना र पशु डाइक्लोफेनेक मुक्त जिल्ला घोषणा कार्यक्रम सुसम्पन्न गरिएको थियो। जिल्ला पशुसेवा कार्यालय सप्तरी र नेपाल पन्छी संरक्षण संघ काठमाण्डौको संयुक्त आयोजनामा उक्त कार्यक्रम भएको थियो।

जिल्लास्थित सरोकारवाला निकायहरूसबिच गिद्ध संरक्षणका बारे ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने, पशु डाइक्लोफेनेक मुक्त जिल्ला घोषणा गर्ने, गैरकानुनी तवरले पशु उपचारमा प्रयोग हुन सक्ने मानव डाइक्लोफेनेकको प्रयोगलाई निरुत्साह गर्ने र अन्ततोगत्वा नेपाललाई गिद्ध सुरक्षित क्षेत्र स्थापनामा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले यस कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री रामेश्वर अर्याल, जिल्ला विकास समितिका स्थानीय विकास अधिकारी र श्री सुदेव पोखरेल, जिल्ला वन कार्यालयका जिल्ला वन अधिकृत श्री धीरेन्द्रप्रसाद सिंह, जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका वरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत श्री भागीरथ यादव, जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा. काशीनाथ यादव, जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालयका सहायक भू-संरक्षण अधिकृत श्री शिवनन्दन यादव, जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुख (एसपी) श्री भीमप्रसाद ढकाल, नगरपालिकाका शाखा अधिकृत श्री प्रफुल्ल श्रेष्ठ, नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका मन्त्री श्री भभेन्द्रप्रसाद यादव, महिला तथा बालबालिका विकास कार्यालयका श्री भीमा गौतम, जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारी, एग्रीभेटका पसलका प्रोपराइटर, पत्रकार, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू र स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरू गरी जम्मा ४० जनाको सक्रिय सहभागितामा थियो। कार्यक्रमको सभाध्यक्ष जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा. काशीनाथ यादवले गर्नुभएको थियो भने कार्यक्रमको प्रमुख अतिथि जिल्ला प्रशासन कार्यालयका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री रामेश्वर अर्यालले गर्नुभएको थियो। यस जिल्लामा डाइक्लोफेनेकको अवस्था, यसको अनुगमन, यसको प्रयोगले गिद्धलाई पार्ने हानि, चराचुरुङ्गी र जनावरका लागि सुरक्षित प्रमाणित भएको मेलोक्सिकवाम र जिल्लालाई पशु

डाइक्लोफेनेक मुक्त जिल्ला घोषणा गर्ने आधारहरूका बारेमा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा. काशीनाथ यादवले प्रस्तुति गर्नुभएको थियो भने नेपालमा गिद्ध संरक्षणबारे भइरहेका प्रयासका बारेमा नेपाल पन्छी संरक्षण संघका फिल्ड अधिकृत भूपाल नेपालीले प्रस्तुति दिनुभएको थियो। प्रस्तुति र गिद्ध संरक्षणका बारे वृत्तचित्र अवलोकनपछि सहभागीले आ-आफ्नो विचार व्यक्त गर्नुभएको थियो। कार्यक्रमको प्रमुख अतिथि जिल्ला प्रशासन कार्यालयका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री रामेश्वर अर्यालले ८६१ वर्ग किलोमिटर क्षेत्र ओगटेको सप्तरी जिल्लालाई आफ्नो मन्तव्यसहित हस्ताक्षर गरी पशु डाइक्लोफेनेक मुक्त घोषणा गर्नुभएको थियो। त्यसपश्चात् सम्पूर्ण सहभागीहरूले पनि प्रतिबद्धतासहित घोषणा ब्यानरमा हस्ताक्षर गर्नुभएको थियो। अन्त्यमा कार्यक्रम सभाध्यक्ष जिल्ला पशु सेवा कार्यालयका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा. काशीनाथ यादवज्यूले धन्यवादको मन्तव्यसहित कार्यक्रम समापन गर्नुभएको थियो।

विश्व वातावरण दिवस मनाइयो

विश्व वातावरण दिवस ५ जुन २०१६ आइतबारका दिन विभिन्न चेतनामूलक कार्यक्रम गरी नेपालभर मनाइएको थियो। यस वर्ष 'हाम्रो जीवजन्तु, हाम्रो वातावरण र वन: संरक्षण गरौं लगाई सम्पूर्ण तन, मन र धन' भन्ने मूल नाराका साथ मनाइएको थियो। यसै क्रममा राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-सदर चिडियाखानाको संयोजकत्वमा ललितपुर उपमहानगरपालिका, आईयूसीएन नेपाल, डब्लूडब्लूएफ र नेपाल पन्छी संरक्षण संघको संयुक्त आयोजनामा प्रभातफेरी, पुस्तक विमोचन, पुरस्कार वितरण तथा चेतनामूलक कार्यक्रम गरी मनाइएको थियो। करिब एक हजार विद्यार्थी, विभिन्न संरक्षण संस्थाका प्रतिनिधि, संरक्षणकर्मी र आम सर्वसाधारणले वातावरण जोगाउने प्लेकार्ड र नारा लगाउँदै ललितपुर नगरपालिकाको जावलाखेल लगनखेल परिक्रमा गरी सभामा परिणत भएको थियो। सभाको उद्घाटन गर्दै वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री माननीय अग्निप्रसाद सापकोटाले वातावरण संरक्षणमा सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, स्थानीय समुदाय र आम सर्वसाधारणको एकता र सहकार्यले मात्र सम्भव हुने बताए। सोही अवसरमा बालबालिका तथा विद्यार्थीमाभ गिद्ध संरक्षण सचेतना अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले नेपाल पन्छी संरक्षण संघले प्रकाशन गरेको बाल कथा 'सुनकलीको रेस्टुरेन्ट'को प्रमुख अतिथि वन तथा भू-संरक्षणमन्त्री माननीय अग्निप्रसाद सापकोटाबाट विमोचन गरीएको थियो।

नेपालमा रहेका सामुदायिक वनमा जैविक विविधता तथा पर्यावरणीय सेवाहरूको मूल प्रवाहीकरण पारियोजना

यस परियोजनाअन्तर्गत सामुदायिक वनहरूको कार्ययोजनामा जैविक विविधता एवम् पर्यावरण सेवाहरूलाई समावेश गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने उद्देश्यका साथ विभिन्न मापदण्डलाई आधार मानी १४ वटा सामुदायिक वनमा परिक्षण गर्ने हेतुले नेपालका विभिन्न १० ठाउँ (कैलाली, दाङ गुल्मी, बारा सुनसरी, संखुवासभा, उदयपुर, ललितपुर, नवलपरासी, मुगु) छुट्ट्याइएको थियो।

सो क्रममा विभिन्न भूभागबाट कार्यान्वयनका लागि सामुदायिक वन निकर्वाल गर्नुका साथै सामुदायिक वन उपभोक्तामा जैविक विविधता र पर्यावरणीय सेवाको महत्वका बारेमा प्रकाश पार्ने उद्देश्यका साथ अगस्ट २६ देखि सेप्टेम्बर २६ का बिचमा ललितपुरको फुल्चोकी, कैलालीको घोडाघोडी, उदयपुर र गुल्मीको रेसुङ्गामा एकदिने कार्यशाला गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो।

साथै सो कार्यक्रमको शिलशिलामा फुल्चोकीदेखि गोदावरी कुण्ड र नौधारा सार्वजनिक वन, घोडाघोडीदेखि तहरहा सार्वजनिक वन र लटुवा सामुदायिक वन, उदयपुरदेखि डुम्री थुम्का सार्वजनिक वन एवम् रेसुङ्गादेखि नवजीवन सार्वजनिक वन र शिवशक्ति सार्वजनिक वनलाई परिक्षणका लागि सिफारिस गर्ने निर्णय गरिएको थियो।

आधारभूत मौरीपालन तालिम

नेपाल पन्थी संरक्षण संघ र नेपाल मौरी पालक महासंघ जिल्ला कार्य समिति गुल्मीद्वारा सञ्चालित मौरीपालन तालिम मिति २०७३०६१५ देखि २०७३०६१६ सम्म गुल्मीको बलिथुम गाविसमा सञ्चालन भएको थियो।

उक्त तालिममा बलिथुम गाविस बाट १० जना, पराल्मीबाट १० जना, र जुभुङ्गबाट ५ जना गरी जम्मा २५ जना मौरीपालक किसानको सहभागिता थियो। तालिमबाट त्यस क्षेत्रका सहभागीको मौरीपालन शैलीमा उल्लेख्य सुधार ल्याउने र तिनीहरूको आम्दानीसमेत बृद्धि गर्ने तालिमको मुख्य उद्देश्य थियो। आधारभूत मौरीपालन तालिमका प्रशिक्षक श्री रोमनाथ अर्यालको सञ्चालनमा सुरु भई ५ दिनसम्म नितान्त प्रयोगात्मक र सैद्धान्तिक दुवै तरिकाबाट सम्पन्न गरिएको थियो। मौरीपालनसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको अभावमा पनि आफ्नो मौरीपालन कार्यलाई

निरन्तरता दिँदै आएका आगामी दिनमा यसलाई बिस्तार गरेर व्यवसायिकतातर्फ उन्मुख हुन तालिमले सहयोग गरेको सहभागीहरूको निचोड थियो।

नेपालमा रहेका सामुदायिक वनमा जैविक विविधता तथा पर्यावरणीय सेवाको मूल प्रवाहीकरण पारियोजना अन्तर्गत आवश्यक तालिम विकासका लागि एकदिने कार्यशाला गोष्ठी ४ नोभेम्बर २०१६ मा वन विभाग, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ तथा तालिम केन्द्रको सहकार्यमा नेपाल पन्थी संरक्षण संघले एकदिने राष्ट्रियस्तरको कार्यशालागोष्ठी आयोजना गरेको थियो।

उक्त गोष्ठीको प्रमुख उद्देश्य भनेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शनका लागि प्रस्तावित जैविक विविधता परकले निर्दिष्ट गरेको जैविक विविधता एवम् पर्यावरणीय सेवाका सम्बन्धमा वनकर्मीहरूमा आवश्यक पर्ने सीप विकासका लागि तालिम आवश्यकता पहिचान गरी खाका तयार पार्नु रहेको थियो

आठौँ अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवस देशभर मनाइयो

नेपाल पन्थी संरक्षण संघले गिद्ध संरक्षणमा सक्रिय देशभरका स्थानीय समुदाय, संरक्षणकर्मी र सरोकारवाला निकायहरूसँगको साभेदारीमा आठौँ अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवस गत सेप्टेम्बर ३ का दिन देशभर मनाएको थियो। प्रत्येक वर्ष सेप्टेम्बर महिनाको पहिलो शनिबार र त्यस सप्ताहभर अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवस संसारभर मनाइन्छ। पहिलो अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवस सन् २००६ मा मनाइएको थियो। यस अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवस मनाउनुको मुख्य उद्देश्य दिन प्रतिदिन घट्दै गइरहेका गिद्धको अवस्था र गिद्ध संरक्षणमा भइरहेका प्रयास सबै सामु उजागर गर्दै गिद्ध संरक्षणमा आम समुदायलाई आबद्ध गराउनु हो। यस वर्षपनि सचेतनामूलक च्याली, विद्यालय स्तरीय संरक्षण शिक्षामूलक प्रतियोगिता, गिद्धका तस्बिर तथा चित्रकला प्रदर्शनी, गिद्ध अवलोकन, सडक नाटक, अन्तरक्रिया, रेडियो कार्यक्रम, गिद्ध महोत्सव र तीजगीत प्रतियोगिता लगायतका कार्यक्रम गरी मनाइएको थियो। १४ जिल्लामा मनाइएको यस आठौँ अन्तर्राष्ट्रिय गिद्ध सचेतना दिवसमा करिब १५ सय जनाको प्रत्यक्ष सहभागिता थियो।

देशभरका गिद्ध संरक्षणकर्मीको वार्षिक भेला तथा तालिम बर्दियामा सम्पन्न

गिद्ध संरक्षणमा सक्रिय देशभरका स्थानीय समुदायका प्रतिनिधि, संरक्षणकर्मी र सरोकारवाला निकायका प्रतिनिधिहरूको भेला गिद्ध संरक्षणमा भएका कार्यहरूको समीक्षा तथा आगामी कार्ययोजना तय गर्दै बर्दियामा सम्पन्न भएको छ। नेपाल पन्छी संरक्षण संघको आयोजनामा बर्दियाको ठाकुरद्वारामा आयोजित दुईदिने भेला तथा तालिममा स्थानीय संरक्षण समूह तथा संस्थाहरूका लागि गिद्ध सुरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन, संरक्षण समुदायको सशक्तिकरण र दिगो संरक्षणका विभिन्न आयामका विषयमा छलफल तथा तालिम सञ्चालन गरिएको थियो। तालिमको उद्घाटन गर्दै बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जका प्रमुख संरक्षण अधिकृत रमेश थापाले दुर्लभ गिद्ध संरक्षणमा स्थानीय समुदायले पुऱ्याएको योगदानको प्रशंसा गर्दै नेपाल सरकारले लागू गरेको गिद्ध संरक्षण कार्ययोजना २०१५-२०१६ को व्यवहारत कार्यावन्धनका लागि आह्वान गर्नुभयो। विशिष्ट अतिथि नेपाल पन्छी संरक्षण संघका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत डा. नरेन्द्रमान बाबु प्रधानले नेपालको गिद्ध संरक्षण अभियान विश्व संरक्षण समुदायका लागि अनुकरणीय कार्य भएको बताउनुभयो। “समुदायद्वारा सञ्चालित तथा व्यवस्थित जटायु रेस्टुरेन्ट, डाइक्लोफेनेकको पशु उपचारमा प्रतिबन्ध तथा प्रयोगमा रोक, डाइक्लोफेनेकमुक्त जिल्ला घोषणा अभियान र गिद्धको सर्वेक्षणबाट देखिएको सुधारोन्मुख गिद्धको अवस्थाले हामी गिद्ध संरक्षणमा अब्बल देखिएका छौं,” प्रधानले भन्नुभयो। नेपालको सिङ्गो तराई भू-परिधि क्षेत्रसँगै ५४ जिल्ला पशु उपचारमा डाइक्लोफेनेक मुक्त गिद्ध सुरक्षित क्षेत्र घोषणा गरिएका छन्। गिद्धको महत्व, घट्नुको कारण, नेपालमा संरक्षणका प्रयास र आगामी कार्ययोजना सम्बन्धमा प्रस्तुति दिँदै नेपाल पन्छी संरक्षण संघका गिद्ध संरक्षण कार्यक्रम अधिकृत कृष्ण भुसालले अबका दिनमा गिद्ध संरक्षण तथा प्रजनन केन्द्रमा हुर्किएका गिद्धहरूलाई सुरक्षित प्राकृतिक बासस्थानमा पुनःस्थापना गर्ने, नेपालबाट सुरुवात गरिएको गिद्ध सुरक्षित क्षेत्रको अवधारणालाई साकार पार्ने, जटायु रेस्टुरेन्टको दिगो व्यवस्थापन र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र संरक्षणमा सक्रिय स्थानीय समुदायको सशक्तिकरणका साथै डाइक्लोफेनेकको अवैधानिक प्रयोग र अन्य हानिकारक औषधि एसिक्लोफेनेक, निमुस्ताइड र किटोप्रोफेनको पशु उपचार प्रयोगमा रोकनु आगामी कार्यभार रहेको बताउनुभयो।

दुई दिनसम्म चलेको उक्त भेला तथा तालिममा गिद्ध संरक्षणमा लागेका १४

जिल्लाका २० भन्दा बढी संघ संस्था र संरक्षण समूहका प्रतिनिधि सहभागी भएका थिए भने कार्यक्रमको व्यवस्थापन बर्दिया प्रकृति संरक्षण क्लबले गरेको थियो।

अनुगमन प्रणालीको तालिम सम्पन्न

गुल्मी, नेपाल पन्छी संरक्षण संघले गुल्मीको रेसुङ्गा वनमा सञ्चालन गर्दै आएको जिविकोपार्जन र संरक्षण समायोजन कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय स्तरमा आधारित अनुगमन प्रणाली तालिम सम्पन्न भएको छ। यहि मिति २०७३, कात्तिक ८ देखि ११ सम्म सञ्चालित तालिममा जिल्लाका विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी, सञ्जाल तथा सामुदायिक वन क्षेत्रका प्रतिनिधिको सहभागिता थियो।

रेसुङ्गा वनको प्राकृतिक स्रोतको व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा आधारित अनुगमन प्रणालीको विकास गर्नु तालिमको मुख्य उद्देश्य थियो। उक्त तालिममा प्रशिक्षण DOF का Thomas Lemberg गर्नुभएको थियो भने अनुवादकको कार्य सुदिलगोपाल आचार्यले गर्नु भएको थियो।

रेसुङ्गा वन जैविक विविधताले महत्वपूर्ण क्षेत्र भएकाले तालिमबाट विकास भएको अनुगमन प्रणालीले रेसुङ्गा वनको संरक्षणमा ठूलो टेवा दिने सहभागीको निचोड थियो।

‘एक घर पाँच बिरुवा, एक गाउँ एक वन अभियान’

नेपाल पन्छी संरक्षण संघ अन्तर्गतको नोराड नुफ परियोजनाको सहयोगमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने बासगडी नगरपालिका भित्रको थुमनी गाउँमा त्यहाँ रहेको कोलडाँडा मिलिजुली उपभोक्ता समितिका मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका ३० जनालाई यहि साउन २६ देखि २६ गते सम्म ‘एक घर पाँच बिरुवा, एक गाउँ एक वन अभियान’ अन्तर्गत ३५६० वटा बिरुवा त्यस क्षेत्रको शीतल मध्यवर्ती सामुदायिक वनभित्र लगायत ३० घरका सदस्यलाई पाँचपाँच बिरुवा उपलब्ध गराई वृक्षारोपण कार्यक्रम गरियो। उक्त कार्यक्रममा पन्छीलाई लाभदायक हुने किसिमका बिरुवाहरू जस्तै जामुन, बेल, बकाइनो, पिपल, कदम,आदि वृक्षारोपण गरिएको थियो। यस कार्यक्रमको उद्देश्य पन्छीको

बासस्थानमा मद्दत पुऱ्याउनु, वातावरणलाई स्वच्छ राख्नु तथा समुदायमा संरक्षण प्रति जागरुक गराउनु रहेको थियो।

दसौँ राष्ट्रिय संरक्षण दिवस मनाइयो

‘समुदायमा आधारित संरक्षण, दिगो विकासका लागि योगदान’ भन्ने मूल नाराका साथ दसौँ राष्ट्रिय संरक्षण दिवस यही असोज ७ गतेका दिन राष्ट्रिय सभा गृहमा मनाइएको थियो। कार्यक्रमको उद्घाटन सम्माननीय राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारीद्वारा भएको थियो। सो कार्यक्रम वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयद्वारा अन्य ६ वातावरण संरक्षण संस्था BCN, ECCA, ICIMOD, NTNC, NEFEJ, WCN, IUCN, WWG र WWF को सहयोगमा आयोजना गरिएको थियो। कार्यक्रममा वातावरण संरक्षणमा महत्वपूर्ण कार्य गर्ने व्यक्तिलाई विभिन्न पुरस्कारद्वारा सम्मान गरिएको थियो। हरेक वर्ष BCN ले प्रदान गर्ने जटायु छात्रवृत्ति पुरस्कार यो वर्ष रमेशकुमार बसेल र खिमबहादुर केसीलाई प्रधान गरिएको थियो।

- सम्पादक निरज दाहाल
- भाषा साधुराम बास्कोटा
- लेआउट क्यालिग्राफिक डिजाइन स्टुडियो
- प्रकाशक नेपाल पक्षी संरक्षण संघ

नेपालमा रहेका सामुदायिक वनमा जैविक विविधता तथा पर्यावरणीय सेवाको मूल प्रवाहीकरण परियोजना अन्तर्गत आवश्यक तालिम विकासका लागि एकदिने कार्यशाला गोष्ठी

४ नोभेम्बर २०१६ मा वन विभाग, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ तथा तालिम केन्द्रको सहकार्यमा नेपाल पक्षी संरक्षण संघले एकदिने राष्ट्रियस्तरको कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो।

उक्त गोष्ठीको प्रमुख उद्देश्य भनेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शनका लागि प्रस्तावित जैविक विविधता परकले निर्दिष्ट गरेको जैविक विविधता एवम् पर्यावरणीय सेवाका सम्बन्धमा वनकर्मीहरूमा आवश्यक पर्ने सीप विकासका लागि तालिम आवश्यकता पहिचान गरी खाका तयार पार्नु रहेको थियो।

सदस्यता

श्री हिमलाल श्रेष्ठ यस संघमा आजीवन सदस्य हुनुभएको छ। जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयमा सल्लाहकारका रूपमा कार्यरत श्रेष्ठ पक्षी संरक्षण र अवलोकनमा चाख राख्नुहुन्छ।

श्री गोविन्दबहादुर सिंह यस संघमा आजीवन सदस्य हुनुभएको छ। पशुसेवा कार्यालय जाजरकोटमा आबद्ध सिंह गिद्ध र अन्य लोपोन्मुख चराहरूको अध्ययन र संरक्षणमा विशेष रुचि राख्नुहुन्छ।

श्री पवन शाक्य यस संघमा आजीवन सदस्य हुनुभएको छ उहाँ चराहरूको अध्ययन र संरक्षणमा विशेष रुचि राख्नुहुन्छ।

श्री निमा वाङ्चू शेर्पा यस संघमा आजीवन सदस्य हुनुभएको छ। हाल अमेरिकामा रहनुभएका शेर्पा पक्षी र यसको बासस्थान संरक्षणमा विशेष रुचि राख्नुहुन्छ।

यस त्रैमासिक पत्रिकाको प्रकाशन सहयोगी संस्थाहरू

Royal Society for the
Protection of Birds, UK

BirdLife International

BirdLife International

BirdLife International विश्वभरिका चरा संरक्षण गर्ने संस्थाहरूसँग साझेदारी, प्रतिनिधि नियुक्त गरेर वा लगनशील पन्थीविद् व्यक्तिहरूसँग मिलेर काम गर्ने संस्था हो। नेपाल पन्थी संरक्षण संघ यस संस्थाको नेपालका लागि साझेदार संस्था हो।

BirdLife International ले विश्वभरिका चराहरू र त्यसको बासस्थान संरक्षणका लागि काम गर्नु र यसबाट जैविक विविधता जगेर्ना गर्ने गर्दछ। यसले चराहरूलाई परिरहेको समस्या तिनीहरूको बासस्थान र विश्व वातावरणलाई सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक पक्षसँग अन्तर सम्बन्ध स्थापित गरी वातावरणीय तथा सामुदायिक दिगो विकास गर्ने प्रमुख लक्ष्य राखेको छ।

BirdLife International ले चराहरूका लागि महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ। चराहरू वातावरणका संकेतक हुन् र तिनीहरूले वातावरणीय प्रक्रियामा महत्वपूर्ण योगदान गर्दछन्। तिनीहरूले मानवको प्राकृतिक प्रक्रिया बुझ्न मद्दत गर्दछन्। पन्थीहरूको निकै ठूलो आर्थिक महत्व छ र तिनीहरूले मानव समुदायलाई धार्मिक तथा साँस्कृतिक रूपले शताब्दीऔँदैखि उत्साहित र आनन्दित पार्दै आएका छन् जसले वातावरणीय चेतना बढाउँने अन्तर्राष्ट्रिय दूतको रूपमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएका छन्।

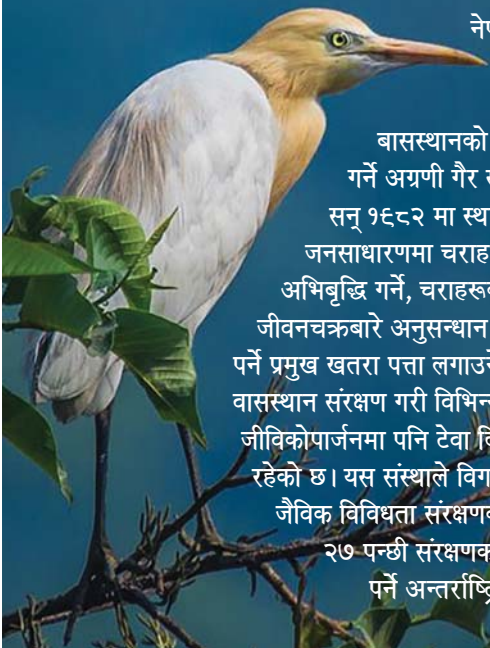
BirdLife International कार्यक्रम तथा उद्देश्यहरू

1. विश्वव्यापी रूपमा पन्थी विविधता तथा तिनका वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान र अनुगमन गर्ने।
2. विश्वव्यापी रूपमा पन्थी संरक्षण र तिनीहरूको विविधता, प्राकृतिक स्रोतको दिगो विकासका बारेमा नियम बनाउँने तथा त्यसबारे प्रकाश पार्ने।
3. वन्यजन्तु र मानव समाजका लागि सामुदायिक रूपमा भू-भागको सदुपयोग गर्न राष्ट्रिय रूपमा कार्यक्रम गर्ने।
4. पन्थी र यसको संरक्षणका लागि विभिन्न मुलुकमा रहेका संरक्षण सम्बन्धी संस्था तथा व्यक्तिहरूसँग सम्बन्ध स्थापित गर्ने।

बर्डलाईफ इन्टरनेशनलका प्रमुख कार्यहरू मध्ये पन्थीहरूका महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू (Import Bird & biodiversity Areas, IBA) पत्ता लगाई त्यसको तथ्याङ्क राख्नु हो। नेपालमा पनि पन्थीका महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू तयार पार्ने कार्य नेपाल पन्थी संरक्षण संघले गरेको छ।

नेपाल पन्थी संरक्षण संघ

Bird Conservation Nepal

नेपाल पन्थी संरक्षण संघ चरा र चराको बासस्थानको संरक्षणमा काम गर्ने अग्रणी गैर सरकारी संस्था हो। सन् १९८२ मा स्थापित यस संस्थाको जनसाधारणमा चराहरूका बारेमा ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने, चराहरूको विविधता तथा जीवनचक्रबारे अनुसन्धान गर्ने, चराहरूलाई पर्ने प्रमुख खतरा पत्ता लगाउने र तिनीहरूको वासस्थान संरक्षण गरी विभिन्न समुदायको जीविकोपार्जनमा पनि टेवा दिने मूल सिद्धान्त रहेको छ। यस संस्थाले विगतका वर्षहरूमा जैविक विविधता संरक्षणका साथै नेपालका २७ पन्थी संरक्षणका लागि आवश्यक पर्ने अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको

क्षेत्रहरू घोषणा गरी कार्यक्रम गर्दै आइरहेको छ।

नेपाल पन्थी संरक्षण यसका संस्थापक, अध्यक्ष, संरक्षकहरू, आजीवन सदस्यहरू, साधारण सदस्यहरू, संघका शुभचिन्तकहरू तथा क्रियाशील समर्थकहरू रहेका संस्था हो।

यो संघ अन्तर्राष्ट्रिय संस्था बर्डलाईफ इन्टरनेशनलका १२० सदस्य देशहरू मध्येमा यस संस्था पनि Partner संस्था हो भने, हाल यसले एसियाकै सड्कटापन्न जटायु संरक्षणमा देशभरी विभिन्न कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिरहेको छ।

नेपाल पन्थी संरक्षण संघ

पोष्ट बक्स १२४६५, काठमाण्डौ, नेपाल
फोन ४४१७८०५, ४४२०२१३, फ्याक्स ४४१३८८४
इमेल bcn@birdlifeneपाल.org
वेबसाइट www.birdlifeneपाल.org